ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ; ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.2/32>**Алексєєнко Н.В.**

Харківський національний університет внутрішніх справ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФАКТОРАМИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття містить результати емпіричного вивчення взаємозв'язків психологічної готовності до інноваційної діяльності з факторами прийняття рішень у поліцейських чоловічої та жіночої статей. Надано теоретичний огляд результати психологічних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, котрий розкриває основні особливості прояву психологічної готовності до інновацій та висвітлює специфіку прийняття рішень у поліцейських в умовах невизначеності. Мета статті полягає у встановленні взаємозв'язків між показниками психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторами прийняття рішень у поліцейських у ситуаціях невизначеності з урахуванням гендерних розбіжностей. У дослідженні використано методiku «Психологічна готовність до інноваційної діяльності» В.Є. Клочка, О.М. Краснорядцевої та «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» Т.В. Корнілової. Для математико-статистичної обробки отриманих результатів використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Емпіричну базу дослідження становили 83 працівники поліції, котрі були розподілені на дві групи за гендерною ознакою. До першої групи увійшло – 48 чоловіків, друга група налічувала 35 жінок. У ході емпіричного дослідження встановлено, що в обох групах поліцейських існують статистично значущі взаємозв'язки між показниками психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторами прийняття рішень в умовах невизначеності. Отримані результати свідчать, що у групі чоловіків-поліцейських виявлено дві негативні кореляції, у жінок-поліцейських визначено три значущі кореляції, одна з яких має позитивний характер та дві кореляції, що є негативними. З'ясовано, що чоловіки-поліцейські у ситуаціях невизначеності демонструють відповідальність, терпимість та проявляють спокій під час вирішення складних ситуацій у професійній діяльності, хоча не завжди володіють усією необхідною інформацією під час прийняття рішень. Для жінок-поліцейських істотне значення мають питання, пов'язані з усіма обставинами проблемної ситуації, вони на відміну від чоловіків схильні уникати подібних подій та не поспішають приймати рішення, поки не обміркують усі можливі альтернативи, виявляють ініціативність в умовах інноваційної діяльності, що свідчить про їхню готовність до змін та нововведень у професії.

Ключові слова: гендер, невизначеність, поліцейські, прийняття рішень, професійна діяльність, психологічна готовність до інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. Будь-яка ситуація у житті людини потребує від неї вміння приймати рішення. Особливого значення дані вміння набувають у професіях, котрі за своєю специфікою передбачають необхідність швидкого реагування на ситуацію. До такої діяльності відноситься робота поліцейського, котрий у своїй професійній діяльності вимушений постійно вибирати вірне рішення стосовно тих чи інших проблемних ситу-

ацій, особливо в умовах реформування правоохоронної системи та впровадження інновацій у професію. Великого значення в даному разі набуває необхідність працівнику поліції діяти в умовах невизначеності, адже специфіка їхньої роботи базується на постійному виникненні стресових ситуацій, які потребують негайного втручання та рішення з боку правоохоронців. Звичайно, від якості прийнятого рішення залежатиме ефек-

тивність їхньої діяльності у цілому, за якою суспільство, як правило, оцінює діяльність поліції та формує своє відношення до правоохоронних структур. Ми вважаємо доцільним розглянути дану проблематику в царині психології з погляду вивчення гендерних особливостей у прийнятті рішень поліцейськими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом тривалого проміжку часу у суспільстві ведуться дискусії стосовно місця жінки в поліції, службова діяльність якої в деяких аспектах оточена стереотипами та упередженнями. Зарубіжні дослідники Д. Белл, К. Будник, Д. Берг, Л. Гулд, М. Вольбрехт, В. Гарсія у своїх працях указували на превалювання стереотипів щодо домінування чоловіків у правоохоронних органах. Учені наголошують, що у свідомості суспільства так склалося, що для чоловіків дана професія є більш «підходящою», адже вони характеризуються людьми як більш фізично сильніші, агресивніші, конкурентоспроможні, легко пристосовані до ризикованих ситуацій на відміну від жінок, які історично сприймалися оточуючими як вправні господині та «берегині домашнього вогнища».

Так, В. Гарсія пише, що професія поліцейського потребує фізичної сили та витривалості, однак від жінок дані якості не очікуються, тому досить часто їх сприймають фізично та емоційно слабкими, вразливими та ірраціональними ід час прийняття рішень, тому вони не можуть відповідати очікуванням даної професії і виконувати свої обов'язки на належному рівні, як це робили б поліцейські чоловічої статі [1].

На досвіді зарубіжних країн К. Арчболд та Д. Мозес-Шульц презентують дані, які свідчать про усвідомлений вибір жінок приєднуватися до лав поліції, незважаючи на соціальні очікування. Автори підкреслюють, що головними їхніми обов'язками були соціальні питання, а саме піклування про дітей та жінок, які перебували під вартою або брали участь у скоєнні злочинів. Тобто, на думку дослідників, жінка в поліції виконувала соціальні функції, адже вона сприймалася людьми як більш освічена й обізнана у питаннях турботи та піклування про інших, а також справляла приємне враження та їй більше довіряли. Також не меншу роль відігравала жінка-поліцейська під час роботи з жертвою насильства, як правило, також жінкою, адже вона могла проявити емоційне співпереживання та чуйність до потерпілих [2].

Дослідження зарубіжних учених Л. Гулд та М. Волбрехт демонструють різницю щодо особистісних рис між чоловіками та жінками-поліцей-

ськими. Дослідники емпірично встановили, що жінка-поліцейська має вищий рівень енергетичних ресурсів, терпіння та терпимості порівняно з чоловіками-поліцейськими, адже жінки, на думку вчених, менш авторитарні. Більше того, жінки-офіцери виявляли кращі комунікативні навички під час вирішення суперечок, аніж застосування фізичної сили, наголошують учені. З іншого боку, автори підкреслюють, що офіцери поліції чоловічої статі мали низькі показники схильності до депресії та вищий рівень відповідальності [3].

За результатами досліджень Н. Білевич можна сказати, що, дійсно, індивідуальні відмінності жінок та чоловіків під час прийняття важливих рішень відіграють неабияку роль. Авторка, проаналізувавши наявні психологічні дослідження, дійшла висновку, що в ситуації невизначеності чоловіки більш здатні проявити волюві якості, адже вони здатні ефективно конкурувати, проявляти оптимізм та цілеспрямованість у досягненні успіху, чого не можна сказати про жінок, котрі займають більш спокійну позицію і не проявляють схильності до ризикованої поведінки [4, с.164].

Без сумніву, діяльність поліції містить ситуації, які вимагають від поліцейського здатності до ризику та бути готовими до нововведень, адже умови сьогодення вимагають від правоохоронної системи постійного вдосконалення та модифікації. Звичайно, проведення реформування поліції є необхідним кроком до вдосконалення та дієвості правоохоронних органів, однак це вимагає від поліцейського гнучкості, вміння толерувати ситуації невизначеності та швидко приймати рішення.

Специфіку толерантності до невизначеності і чинників прийняття рішень у невизначених ситуаціях у поліцейських досліджували І. Ламаш та О. Євдокімова. Дослідниці впевнені, що дані показники необхідно вивчати в контексті психологічної ресурсності працівників поліції. Дослідниці акцентують на важливості застосування ресурсного підходу під час вивчення питань, пов'язаних зі складністю, напруженістю та стресовістю на роботі, оскільки дані аспекти характеризують особистісний та професійний розвиток працівника поліції [5, с.82].

Я. Пономаренко запевняє, що існують три головні фактори, які свідчать про наявність готовності поліцейських до інновацій. До таких факторів дослідниця відносить: організаційні (базуються на задоволеності умовами роботи), особистісні (характеризують відносини в колективі) та емоційні (свідчать про почуття власної важливості у професії) [6, с. 88].

О. Волуйко також наголошувала на важливості розвитку особистісних рис правоохоронців у період упровадження інновацій у правоохоронну систему, оскільки націленість на світовий досвід вимагає від сучасного поліцейського здатності швидко адаптуватися, при цьому не знизити рівень власної професійної ефективності [7, с. 51].

Однією з базових компетенцій сучасного поліцейського в умовах реформування поліції, на думку В. Сокурєнка, Д. Швеця та В. Уварова, є готовність до змін та інноваційної діяльності. Успішність формування даних якостей у поліцейських напряму залежить від якості побудованого процесу підготовки поліцейських кадрів, зауважують науковці [8, с. 89].

Особливого значення набуває задіяння гендерного аспекту в дослідженні, адже сучасна правоохоронна система орієнтується на світові принципи впровадження гендерного підходу в секторі безпеки та оборони України.

Постановка завдання. Мета дослідження – встановити взаємозв'язки психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторів прийняття рішень у ситуації невизначеності у чоловіків та жінок поліцейських.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення поставленої мети нами було здійснено емпіричне дослідження показників готовності до інноваційної діяльності та факторів прийняття рішення у ситуації невизначеності працівниками поліції з урахуванням гендерних розбіжностей.

Емпірична база дослідження налічувала 83 респонденти, діючих поліцейських різних структурних підрозділів поліції. Першу групу становили чоловіки – 48 осіб. У другу групу увійшли 35 жінок-поліцейських. Для математико-статистичної обробки було задіяно коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Психодіагностичний інструментарій складався з методики «Психологічна готовність до інноваційної діяльності» В.Є. Ключко та О.М. Краснорядцевої та «Мельбурнського опитувальника прийняття рішень» Т.В. Корнілової.

Методика «Психологічна готовність до інноваційної діяльності», авторами якої є В.Є. Ключко, О.М. Краснорядцева, спрямована на визначення трьох основних параметрів психологічної готовності до інноваційної діяльності. Методика містить 21 твердження, котрі утворюють три шкали: «Ініціативність», «Перевага інноваційної діяльності», «Готовність до змін» [9, с. 52–57].

«Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» адаптований Т.В. Корніловою та спрямований на діагностику чотирьох властивостей особистості, які тлумачаться авторами як про-

дуктивні (шкала «Пильність») і непродуктивні (шкали: «Уникнення», «Прокрастинація» і «Надпильність») копінги [10].

Представлене емпіричне дослідження дало змогу поглибити наявні знання щодо психологічних особливостей готовності до інноваційної діяльності та розкрити специфіку особливостей прийняття рішень поліцейських у контексті гендерних відмінностей. Результати представлено у табл. 1 та 2.

Таблиця 1

Взаємозв'язки психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторів прийняття рішень у ситуації невизначеності у чоловіків-поліцейських (r)

Шкали	Ініціативність	Перевага інноваційної діяльності	Готовність до змін
Пильність	0,082	0,027	-0,008
Уникнення	-0,190	-0,212	-0,491*
Прокрастинація	0,099	-0,141	-0,054
Надпильність	-0,239	-0,238	-0,554*

Примітка: * рівень значущості $p \leq 0,05$.

Дані, представлені в табл. 1, свідчать, що у чоловіків-поліцейських присутні значущі зв'язки психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторів прийняття рішень у ситуації невизначеності:

Шкала «Уникнення» виявилася негативно пов'язаною зі шкалою «Готовність до змін» ($r = -0,491$; $p \leq 0,05$). Це демонструє, що з підвищенням у чоловіків-поліцейських особистісної готовності до змін у них буде зменшуватися бажання уникати прийняття важливих рішень, що сприятиме більш відповідальному ставленню до виконуваної роботи. Можна сказати, що чоловіки під час прийняття важливого рішення здатні вдаватися до аналізу події, враховуючи всі можливі альтернативи рішення проблемної ситуації. Із можливих варіантів вони вибирають, на їхню думку, найбільш ефективний та дієвий спосіб швидкого реагування на загрозову чи невизначену подію. Такі поліцейські можуть успішно оцінювати ризики втрат і здобутків, критично приймати курс дій, який є найбільш доречним.

Шкала «Надпильність» також негативно корелювала зі шкалою «Готовність до змін» ($r = -0,554$; $p \leq 0,05$) у досліджуваних поліцейських чоловічої статі. Отримані дані презентують, що невинуватене «метання» чоловіків-поліцейських між різними альтернативами, а також імпульсивність у прийнятті рішень, яке обіцяє швидке

рішення проблемної ситуації, здатні спровокувати виникнення панічного стану у будь-якій екстремальній ситуації, що є неприпустимим у роботі поліції. Тобто з підвищенням надмірної пильності досліджуваних даної групи під час прийняття професійних рішень зменшується їхня особистісна готовність до змін. Дані результати є цілком закономірними, адже за підвищеної сенсорної чутливості у особи зменшується здатність об'єктивно оцінювати події. Надпильність як стиль прийняття рішення проявляється станом підвищеної тривожності, емоційної збудливості та неконтрольованої поведінки, а це знижує якість виконуваних професійних обов'язків та може призвести до перевтоми. Поліцейські чоловічої статі, перебуваючи у постійному пошуку вірного рішення, відчують стан напруги та мають певні труднощі у встановленні соціальних контактів та міжособистісній взаємодії.

Отже, у ситуації невизначеності чоловікам-поліцейським притаманні показники готовності до змін, що є позитивним фактом, однак за надмірного бажання швидко знайти вірне рішення вони можуть утрачати контроль над собою, тим самим допускаючи помилки в професійній діяльності в умовах інновацій.

Результати досліджень взаємозв'язків психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторів прийняття рішень у ситуації невизначеності у жінок-поліцейських подано в табл. 2.

Таблиця 2

Взаємозв'язки психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторів прийняття рішень у ситуації невизначеності у жінок-поліцейських (r)

Шкали	Ініціативність	Перевага інноваційної діяльності	Готовність до змін
Пильність	-0,419*	0,117	0,19
Уникнення	-0,039	-0,385*	-0,079
Прокрастинація	-0,138	-0,133	-0,052
Надпильність	0,376*	-0,139	-0,029

Примітка: *рівень значущості $\leq 0,05$.

За даними табл. 2 видно, що встановлені статистично значимі зв'язки між шкалами методики В.Є. Ключко та О.М. Краснорядцевої та шкалами опитувальника Т.В. Корнілової. Шкала «Пильність» виявилася на статистично значимому рівні негативно пов'язаною зі шкалою «Ініціативність» ($r = -0,419$; $p \leq 0,05$) у досліджуваних жінок-поліцейських. Отримані дані дають змогу

припустити, що з підвищенням ініціативності у респондентів поліцейських жіночої статі зменшується їхня здатність уважно і відповідально приймати рішення. Тобто це може означати, що ініціативність як готовність до інноваційної діяльності зменшує відповідальність за свої рішення у жінок-поліцейських, котрі прагнуть уникнути ситуації невизначеності. Пильність авторами опитувальника трактується як конструктивний копінг. Пильність визначається через уточнення мети і завдань, котрі потребують невідкладного рішення. Жінки-поліцейські, як і чоловіки, також прагнуть розглянути всі можливі альтернативи, відібравши для цього всю необхідну інформацію, однак ініціативність жінкам заважає бути обачними, що збільшує певні ризики допустити помилки, які вони прагнуть не допускати під час виконання професійної діяльності.

Шкала «Надпильність» виявилася позитивно пов'язаною зі шкалою «Ініціативність» ($r = 0,376$; $p \leq 0,05$). Такі цікаві зв'язки дають змогу припустити, що у жінок-поліцейських зі збільшенням бажання контролювати ситуацію збільшується схильність погано переносити неясності та нечіткості під час невизначених ситуацій у професії, тим самим вони можуть при цьому відчувати страх та виражати свої побоювання через надмірний пошук правильного вирішення ситуації.

Шкала «Уникнення» має статистично значимий негативний зв'язок зі шкалою «Перевага інноваційної діяльності» ($r = -0,385$; $p \leq 0,05$). Можемо сказати, що у жінок-поліцейських за збільшення бажання уникнути невизначену ситуацію зменшується здатність до інноваційної діяльності. Тобто такі поліцейські схильні до проведення інноваційних перетворень, однак вони прагнуть завжди мати чітку картину розвитку ситуації, хоча досить часто вибирають уникнення як стиль вирішення проблемних ситуацій.

Висновки. Таким чином, емпірично встановлено, що у поліцейських чоловіків та жінок присутні статистично значимі взаємозв'язки між показниками психологічної готовності до інноваційної діяльності та факторами прийняття рішень в умовах невизначеності. У чоловіків-поліцейських було встановлено два негативних взаємозв'язки, у жінок-поліцейських виявлено один позитивний та два негативні зв'язки. Поліцейські чоловічої статі у ситуаціях невизначеності проявляють себе відповідально, терпляче і досить спокійно сприймають відсутність усієї необхідної інформації під час прийняття рішень в умовах інновацій. Щодо жінок-поліцейських можна стверджувати, що вони більше пере-

ймаються проблемними ситуаціями, прагнуть уникнути прийняття рішень, коли їм не відомі всі аспекти стресової ситуації, хоча вони проявляють більшу ініціативність на відміну від чоловіків в умовах інноваційної діяльності, що свідчить про їхню готовність до змін та нововведень.

Ми вважаємо, що перспективами подальших наукових розвідок можуть бути питання поглибленого вивчення специфіки прийняття рішення поліцейськими в період модернізації професійної діяльності з урахуванням гендерних відмінностей.

Список літератури:

1. Garcia V. «Difference» in the Police Department. Women, Policing, and «Doing Gender». *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2003. № 19(3). P. 330–344.
2. Archbold C.A., Moses-Schultz D. Research on Women Policing: A Look at the Past, Present and Future. *Sociology Compass*. 2012. № 6(9). P. 694–706.
3. Gould L., Volbrecht M. Personality differences between women police recruits, their male counterparts, and the general female population. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 1999. № 14(1). P. 1–18.
4. Білевич Н.О. Роль психологічної готовності до ризику в професійній діяльності жінок-поліцейських. *Юридична психологія*. 2018. № 2(23). С. 156–170.
5. Ламаш И.В., Евдокимова Е.А. Специфика толерантности к неопределенности в контексте психологической ресурсности полицейских. *Современные проблемы прикладной юридической психологии*. 2017. С. 79–86.
6. Пономаренко Я.С. Психолого-педагогічні передумови формування готовності поліцейських до інноваційної діяльності. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 05 квітня 2019 р. Харків, 2019. С. 87–90.
7. Волуйко О.М. Психологічна готовність до інноваційної діяльності та індивідуально-стильова саморегуляція поліцейських. *Право і безпека*. 2018. № 3. С. 51–56. DOI: 10.32631/pb.2018.3.07.
8. Сокурено В., Швець Д., Уваров В. Прогностична компетентність правоохоронців у контексті їхньої готовності до інноваційної діяльності. *Наука і освіта*. 2018. № 3. С. 85–91. DOI: 10.24195/2414-4665-2018-3-11.
9. Ключко В.Е., Краснорядцева О.М. Психодиагностические технологии выявления потенциала инновационности и одаренности молодежи : учебное пособие. Томск : Том. гос. ун-т, 2013. 172 с.
10. Корнилова Т.В. Мельбурнский опросник принятия решений: русскоязычная адаптация. *Психологические исследования*. 2013. Т. 6. № 31. С. 4. URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n31/883-kornilova31.html> (дата звернення: 21.03.2021).

Aleksieienko N.V. INTERRELATIONSHIPS BETWEEN PSYCHOLOGICAL READINESS FOR INNOVATION AND DECISION-MAKING FACTORS IN POLICE OFFICERS: A GENDER PERSPECTIVE

The article contains the results of an empirical study of the relationship between psychological readiness for innovation and decision-making factors in male and female police officers. The theoretical review of the results of psychological research of domestic and foreign scientists is given, which reveals the main features of the manifestation of psychological readiness for innovation and highlights the specifics of decision-making in police officers in conditions of uncertainty. The purpose of the article was to establish the relationship between indicators of psychological readiness for innovation and decision-making factors in police officers in situations of uncertainty, taking into account gender differences.

The study involved the method of "Psychological readiness for innovation" by V.Ye. Klochko, O.M. Krasnoryadtseva and "Melbourne Decision Questionnaire" by T.V. Kornilova. Spearman's rank correlation coefficient was used for mathematical and statistical processing of the obtained results. The empirical basis of the study consisted of 83 police officers, who were divided into two groups on the basis of gender. The first group included 48 men, the second group consisted of 35 women. An empirical study found that in both groups of police officers, there were statistically significant relationships between indicators of psychological readiness for innovation and decision-making factors in conditions of uncertainty. The results show that in the group of male police officers two negative correlations were found, in female police officers three significant correlations were identified, one of which is positive and two correlations are negative. It has been found that male police officers in situations of uncertainty show responsibility, tolerance and calmness in resolving difficult situations in their professional activities, although they do not always have all the necessary information when making decisions. It is established that for women police officers issues related to all the circumstances of the problem are important, they, unlike men, tend to avoid such events and do not rush to make decisions until they consider all possible alternatives, show initiative in terms of innovation, which indicates their readiness for change and innovation in the profession.

Key words: decision-making, gender, police, professional activity, psychological readiness for innovation, uncertainty.